

28.09.2026

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TANQIDIY FIKRLASHNI
RIVOJLANTIRISH: “ILK QADAM” MILLIY O‘QUV DASTURI VA ZAMONAVIY
PEDAGOGIK YONDASHUVLARNING INTEGRATIV TAHLILI**

To‘xtaxo‘jayeva Muazzamxon Shavkatjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti 1-kurs tayanch doktoranti (13.00.08 – Ta’lim-tarbiya
nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta’lim))

E-mail: muazzamxontotaxojayeva@gmail.com Tel.: +998884271993

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23254122>

Annotatsiya: maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish masalasi “Ilk qadam” milliy o‘quv dasturining uchinchi nashri va tanlangan ilmiy manbalar asosida nazariy-qiyosiy tahlil qilindi. Milliy dasturda tanqidiy fikrlashga doir belgilangan mazmun Reggio Emilia yondashuvi, StoryThinking modeli, muammoli topshiriqlar, hamkorlikdagi muhokama, gipoteza ilgari surish, dalillash va refleksiyaga oid tadqiqotlar bilan qiyoslandi. Tahlil natijasida tanqidiy fikrlashning maktabgacha yoshga mos kuzatiladigan ko‘rinishlari ajratildi hamda ularni pedagogik muhit, muammoli vaziyat, muhokama va refleksiyani bog‘lovchi yagona faoliyat sifatida tashkil etish zarurligi asoslandi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, tanqidiy fikrlash, “Ilk qadam”, tayanch kompetensiya, Reggio Emilia, StoryThinking, muammoli faoliyat, gipoteza, dalillash, refleksiya.

Аннотация: в статье на основе третьего издания Национальной учебной программы «Илк кадам» и отобранных научных источников проведён теоретико-сравнительный анализ развития критического мышления у детей дошкольного возраста. Содержание компетенции критического мышления, определённое в национальной программе, сопоставлено с исследованиями, посвящёнными подходу Reggio Emilia, модели StoryThinking, проблемным заданиям, совместному обсуждению, выдвижению гипотез, аргументации и рефлексии. В результате анализа выделены наблюдаемые проявления критического мышления, соответствующие дошкольному возрасту, а также обоснована необходимость их организации в рамках единой деятельности, объединяющей педагогическую среду, проблемную ситуацию, обсуждение и рефлексия.

Ключевые слова: дошкольное образование, критическое мышление, «Илк кадам», базовая компетенция, Reggio Emilia, StoryThinking, проблемная деятельность, гипотеза, аргументация, рефлексия.

Abstract: This article presents a theoretical and comparative analysis of the development of critical thinking in preschool children based on the third edition of Uzbekistan’s national preschool curriculum, “Ilk Qadam,” and selected scientific sources. The content of critical thinking competence defined in the national curriculum is compared with research on the Reggio Emilia approach, the StoryThinking model, problem-based tasks, collaborative discussion, hypothesis generation, argumentation, and reflection. The analysis identifies observable manifestations of critical thinking appropriate for preschool-aged children and substantiates the need to organize them within an integrated activity that connects the pedagogical environment, problem situations, discussion, and reflection.

Keywords: preschool education, critical thinking, Ilk Qadam, core competence, Reggio Emilia, StoryThinking, problem-based activity, hypothesis generation, argumentation, reflection.

Kirish. XXI asr jamiyatida axborot hajmining tez o’sishi va vaziyatlarning tobora murakkablashib borishi shaxsdan nafaqat bilim to’plashni, balki bu bilimni tanqidiy baholashni, turli manba va nuqtayi nazarlarni qiyoslashni, mustaqil xulosa chiqarishni va asoslangan qaror qabul qilishni talab etmoqda. Zamonaviy pedagogika va rivojlanish psixologiyasi sohasidagi tadqiqotlar tanqidiy fikrlashning ildizlari maktabgacha yoshdayoq — bola atrofdagi voqelikni faol kuzatishi, savol berishi va o’z tajribasini tushunishga harakat qilishi jarayonida — shakllana boshlashini ko’rsatadi. Shu sababli bu kompetensiyani erta yoshdan boshlab maqsadli pedagogik qo’llab-quvvatlash zarurligi dunyo miqyosidagi ta’lim islohotlarining umumiy yo’nalishiga aylanib bormoqda.

O’zbekistonda maktabgacha ta’lim tizimini sifat jihatidan yangilashga qaratilgan islohotlar ham aynan shu yo’nalishda rivojlanmoqda: dastur va metodikalar bolani passiv bilim oluvchi sifatida emas, faol izlanuvchi va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida ko’radigan yondashuvga bosqichma-bosqich o’tmoqda. Ushbu jarayonning aniq ifodasi sifatida “Ilk qadam” milliy o’quv dasturining 2026-yildagi uchinchi nashrida tanqidiy fikrlash alohida ajratilib, u 6–7 yoshli bolaning umumiy tayanch kompetensiyalari qatoriga kiritildi [1]. Dastur tanqidiy fikrlashni bolaning mavjud voqelikni tahlil qilishi, mustaqil xulosa chiqarishi va o’z fikrini asoslay olishi, muammoni hal qilish va samarali qaror qabul qilish uchun ma’lumotni baholashi va tushunishi, turli nuqtayi nazarlarni muhokama qilishi bilan bog’laydi [1].

Shunday qilib, masala endi faqat yangi kompetensiya nomini me’yoriy hujjatga kiritishda emas, balki uning maktabgacha yoshdagi bolada amalda qanday namoyon bo’lishini va pedagogik jarayonda qanday qo’llab-quvvatlanishini aniqlashtirishdadir. Xalqaro tadqiqotlarda erta bolalikdagi tanqidiy fikrlash mulohaza yuritish, savol berish, boshqa nuqtayi nazarni ko’ra olish, axborotni tahlil qilish, gipoteza ilgari surish, fikrni dalillash va refleksiya bilan bog’liq jarayonlar orqali o’rganilgan [2–4]. Biroq tahlil qilingan yondashuvlarning har biri tanqidiy fikrlashning boshqa-boshqa tomoniga urg’u beradi. Shuning uchun ularni bir-biriga tenglashtirish emas, balki “Ilk qadam”da belgilangan kompetensiya mazmuniga qanday metodik vazifa bilan xizmat qilishi mumkinligini aniqlash muhim.

Maqolaning maqsadi “Ilk qadam” milliy o’quv dasturida belgilangan tanqidiy fikrlash kompetensiyasi mazmunini tanlangan ilmiy tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil qilish, kuzatiladigan fikrlash harakatlari va pedagogik shart-sharoitlarni ajratish hamda ularni maktabgacha ta’lim amaliyoti uchun o’zaro bog’langan metodik mantiq sifatida tizimlashtirishdan iborat.

Maqolaning ilmiy yangiligi “Ilk qadam”dagi tanqidiy fikrlash kompetensiyasining tarkibiy mazmunini tahlil qilingan xorijiy tadqiqotlardagi pedagogik shart-sharoit va kuzatiladigan fikrlash harakatlari bilan funksional jihatdan bog’lashda namoyon bo’ladi. Taklif etilayotgan metodik yondashuv mavjud yondashuvlarni bitta model deb e’lon qilishga emas, ularning metodik vazifasini ajratib, yagona faoliyat mantiqida tizimlashtirishga qaratilgan.

Asosiy qism. Tanqidiy fikrlashni alohida mashg’ulot bilan cheklash o’rniga uni o’yin, hikoya, kuzatuv, tajriba va muammoli vaziyatlarga singdirish “Ilk qadam”ning faol izlanishga tayangan mazmuniga mos keladi [1]. StoryThinking tadqiqoti pedagogning ochiq savoli, bolaning javobini kutishi va fikrni davom ettiruvchi dialog muhimligini ko’rsatadi [2]. Shu asosda “Nega shunday deb o’ylaysan?”, “Buni qanday bilamiz?”, “Boshqa yechim bormi?”, “Qanday tekshirish mumkin?” kabi savollar bolaning fikrini ochish uchun qo’llanishi mumkin.

Tuzdybayeva va hammualliflar Qozog’istonda 5–6 yoshli 120 bola bilan o’tkazgan tadqiqotda muammoli topshiriqlar, hamkorlikdagi muhokama va refleksiv savollarni qo’llagan;

tajriba guruhida axborotni tahlil qilish, gipoteza shakllantirish va dalillash ko‘rsatkichlari o‘sgan, biroq mualliflar umumlashtirilgan ma’lumotlarda statistik ahamiyatli farq aniqlanmaganini ham qayd etgan [3]. Papadopoulos va Bisiri 5 yoshli bolalar bilan madaniyatlararo xalq hikoyalari, ertaklar va o‘yinlarga tayangan dastur olib borib, bolalarning tahlil qilish, talqin etish va axborotni baholashga oid xatti-harakatlarini kuzatgan [4]. Reggio Emilia yondashuvi esa bolani tinglash, izlanish, muloqot va hamkorlikka asoslangan pedagogik muhit yaratish uchun konseptual asos bo‘lib xizmat qiladi [5].

Pedagogik kuzatuvda faqat to‘g‘ri javob emas, bolaning savol berishi, taqqoslashi, taxmin qilishi, sabab keltirishi, boshqa fikrni tinglashi, yechimini qayta ko‘rib chiqishi va xulosa chiqarishi ham e’tiborga olinishi mumkin. Biroq bu xatti-harakatlarni rasmiy diagnostik shkala sifatida qo‘llashdan oldin ularning yoshga mos operatsion ta’rifi, ekspert bahosi, ishonchiligi va validligi tekshirilishi zarur.

Xulosa. “Ilk qadam” milliy o‘quv dasturining uchinchi nashri tanqidiy fikrlashni 6–7 yoshli bolaning tayanch kompetensiyalaridan biri sifatida belgilaydi [1]. Tahlil qilingan ilmiy manbalar bu kompetensiyaning maktabgacha yoshdagi amaliy ko‘rinishlarini savol berish, tahlil qilish, taxmin va gipoteza ilgari surish, fikrni asoslash, muammoni hal qilish, turli nuqtayi nazarlarni muhokama qilish va refleksiya bilan bog‘lash imkonini beradi [2–5].

Tahlil natijalariga ko‘ra, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni bitta metodga bog‘lash ilmiy jihatdan yetarli emas. Tahlil qilingan yondashuvlarning vazifalari farqlanadi va aynan shu farqlarni saqlagan holda pedagogik muhit, muammoli vaziyat, savol, taxmin, asoslash, muhokama, tekshirish va refleksiyani o‘zaro bog‘langan faoliyat sifatida tashkil etish mumkin. Taklif etilgan integrativ mantiq nazariy-metodik sintez bo‘lib, uning samaradorligi keyingi empirik tajriba-sinovda tekshirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’limning “Ilk qadam” milliy o‘quv dasturi. Uchinchi nashr. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirining 2026-yil 17-iyuldagi 260-son buyrug‘iga ilova. Toshkent, 2026.
2. O’Reilly C., Hayes N. Oral Storytelling and Emergent Critical Thinking in Early Childhood. *Early Childhood Education Journal*. 2026. DOI: 10.1007/s10643-026-02296-4.
3. Tuzdybayeva A., Kyyakbayeva U., Myshbayeva G., Uaidullakzy E., Abilbakiyeva G. Development of cognitive activity in preschool children through critical thinking technology. *International Journal of Innovative Research and Scientific Studies*. 2025. Vol. 8, No. 3. P. 4347–4361. DOI: 10.53894/ijirss.v8i3.7510.
4. Papadopoulos I., Bisiri E. Fostering Critical Thinking Skills in Preschool Education: Designing, Implementing and Assessing a Multiliteracies-Oriented Program Based on Intercultural Tales. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*. 2020. Vol. 8, No. 1. P. 87–105. DOI: 10.46886/MAJESS/v8-i1/7263.
5. Fernández Santín M., Feliu Torruella M. Reggio Emilia: An Essential Tool to Develop Critical Thinking in Early Childhood. *Journal of New Approaches in Educational Research*. 2017. Vol. 6, No. 1. P. 50–56. DOI: 10.7821/naer.2017.1.207.